

REFERENCES

1. Yemelianenko, V., Ameshyna, N. (2014). *Internet-zavisimost: duhovno-tsennostnyie osnovaniya*. [Internet addiction: spiritual and value grounds]. Tambov.
2. Schelina, T.T., Maslova, V.S. (2014). *Fenomen internet-zavisimosti kak prichina deviantnogo povedeniya podrostkov*. [The phenomenon of Internet addiction as the cause of adolescent's deviant behavior]. Kazan.
3. Yureva, L. & Bolbot, T. (2006). *Kompyuternaya zavisimost: formirovanie, diagnostika, korrektsiya i profilaktika*. [Monograph]. [Computer addiction: formation, diagnosis, correction, and prevention]. Dnepropetrovsk.
4. *Amsterdam light festival*. [Online]. URL: <https://amsterdamlightfestival.com/en>
5. *Angels Eyes Children's Internet Dependence* [Online]. URL: <https://angels-eyes.com/>
6. Chin-Chung & Tsai S. Lin (2001). *Internet-zalezhnist pidlitkiv na Taivani: opytuvannia*. [Internet addiction of adolescents in Taiwan: An interview study]. United States.
7. Christina, K. C. Lee, Denise M. Conroy. (2003). *Internet: ahent sotsializatsii spozhyvachiv dlia pidlitkiv*. [The internet: a consumer socialization agent for teenagers]. Auckland.
8. Facebook. Investor Relations. [Online]. URL: <https://investor.fb.com/investor-news/default.aspx>
9. Feng, J., Ian, S., Pratt, J. (2007). *Era u ekshn-videoihru zmenshuie henderni vidminnosti u prostorovomu piznanni*. [Playing an action video game reduces gender differences in spatial cognition]. Washington
10. Hashmi, Saba. (2013). *Pidlitkovyi vik: vik shtormiv i stresiv*. [Adolescence: an age of storm and stress]. USA.
11. Kuss, D. J. & O. Lopez-Fernandez (2019). *Shkidlyve vykorystannia Internetu Chastyna I: Internet-zalezhnist ta problematychne vykorystannia*.

[Harmful internet use Part I: Internet addiction and problematic use]. Brussels.

12. Young, K. (2007). *Rezultaty likuvannia zaleznykh vid Internetu*. [Treatment Outcomes with Internet Addicts]. United States.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

РИЖАНОВА Алла Олександрівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Сумського педагогічного університету ім. А. С. Макаренка.

Наукові інтереси: соціальна педагогіка, соціальне виховання, соціально-педагогічна діяльність, інформаційне суспільство.

ПОТЬОМКІНА Нанулі Зурабівна –

здобувач ступеня доктор філософії, спеціальності 231-соціальна робота, спеціалізація «Соціальна педагогіка» Харківської державної академії культури.

Наукові інтереси: соціальна педагогіка, соціально-педагогічна діяльність, «покоління Z», кіберсоціалізація, Інтернет-залежність.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

RYZHANOVA Alla Oleksandrivna – Doctor

of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.

Circle of scientific interests: social pedagogy, social education, socio-pedagogical activities, information society.

POTOMKINA Nanuli Zurabivna – PhD

student, specialty 231 Social work, specialization Social pedagogy, Kharkiv State Academy of Culture.

Circle of scientific interests: social pedagogy, socio-pedagogical activity, «generation Z», cybersocialization, Internet addiction.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-56-61

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>

e-mail: nataliy-savchenko@yandex.ua

САМОСТІЙНІСТЬ У НАВЧАННІ ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ АВІАФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У новій соціально-політичній ситуації в Україні на тлі глобалізації, гуманізації й інформатизації всіх сторін життя суспільства мета вищої

професійної льотної освіти потребує створення сприятливих умов для професійного саморозвитку особистості курсанта, майбутнього авіафахівця. Зокрема, нагальні зміни в політиці безпеки польотів у

повітряному просторі України актуалізували необхідність підготовки творчої індивідуальності курсанта, здатного до інтенсивного самовизначення, продуктивної самореалізації і безперервного самовибудовування власної стратегії розвитку у професійній діяльності. Відтак наразі гостро постало питання щодо підготовки авіафахівця нового типу, здатного працювати в умовах постійних змін.

Загальновідомо, що сьогодні сучасному авіаційному фахівцю необхідно мати високий рівень професійних навичок, психофізіологічної надійності, загальної культури, умінь працювати в команді, умінь працювати із сучасним обсягом інформації, нетрадиційно підходити до вирішення різних екстремальних ситуацій, а також уміти організовувати професійну діяльність на прогностичній основі. У період інформаційного вибуху, що супроводжується новітніми технологіями першочерговими у професійній підготовці курсантів постають завдання – сформувати навички самоосвіти, прищепити потребу до самоудосконалення, навчити курсантів вірогідному стилеві мислення, швидкому сприйняттю нових ідей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам професійного й особистісного самоздійснення присвятили свої праці багато науковців. Основна увага дослідників спрямована на вивчення проблем профорієнтації учнів (Є. Неверкович, Н. Самоукін, В. Носков), професіографії (Б. Федоришин), професійної спрямованості (О. Дубасенюк, Т. Гришенкова, В. Парамзін), професійної соціалізації (Л. Мітіна), професійного самовизначення (Л. Рижак, В. Кипень, М. Лещенко), самопізнання (В. Орлов, Є. Боброва), самосвідомості (С. Васильовська, Л. Мітіна, В. Сластьонін, А. Шатенко), саморозвитку (О. Анісімов, Р. Аязбекова, О. Романовський), самореалізації (І. Краснощок, Т. Розова), самовиховання (В. Семиченко), аналізу неперервної професійної освіти (В. Астахова, Є. Астахова, І. Зязюн, Ю. Кірічков). В літературі висвітлено проблеми соціально-професійного становлення особистості (О. Дубасенюк, Є. Зеєр, В. Кушнір, В. Радул), образу світу, який формується завдяки професії (Є. Климов), мотиви професійного самовизначення (В. Федоров) особистості курсанта механізмами саморозвитку.

Мета статті – на підставі вивчення психолого-педагогічної літератури обґрунтувати самостійність у навчанні як провідний чинник професійного зростання майбутнього авіафахівця і необхідність її

формування в процесі професійної підготовки у вищому льотному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійний та особистісний розвиток майбутнього авіафахівця в навчальній діяльності є вимогою сьогодення. Досягнення цієї мети тісно пов'язане з посиленням ролі самостійності курсантів у навчальній діяльності. У цьому разі доречною є теза, яку висловила К. Абульханова-Славська [1] щодо шляхів вирішення проблеми відношень категорій „діяльність” і „особистість”. Авторка наголошує на тому, що діяльність не є самостійним утворенням. Її сутність є похідною від сутності діяча. Відтак, у процесі дослідження цієї проблеми відштовхуватися слід не від діяльності, а від зміни рівня активності, суб'єктності особистості у діяльності: «У цьому випадку динаміка життєдіяльності перетворюється на перебіг подій, а постає залежною від характеру активності особистості» [1, с. 18]. З цим висновком збігається зауваження В. Дружиніна [2], який визначає активність як передумову самостійності особистості у діяльності.

У працях вітчизняних дослідників таких як Л. Алексюк, А. Вербицький, А. Жилиєв самостійність студентів здійснюється в процесі лекційних і практичних занять з метою опрацювання навчального матеріалу, у формі виконання домашніх самостійних і творчих завдань, а також у формі пізнавальної самостійної діяльності. Під час самостійної діяльності формується самостійність особистості як характерологічна риса, що проявляється в умінні самостійно працювати, застосовувати свої знання на практиці, осмислювати матеріал, думати, рефлексувати, планувати і саморегулювати власні дії

На важливому значенні самостійної діяльності особистості у навчанні наголошував С. Рубінштейн [8]. Він зазначав, що самостійна діяльність є основою навчання і педагогічної взаємодії. Якщо кожний пізнавальний акт здійснюється індивідом як акт творчої самостійної діяльності, то об'єктивний світ відкривається індивідові в своєму багатомірному багаторівневому устрої, а сам індивід протистоїть цьому як самостійний індивідуальний світ «Я», що перебуває у русі, сутнісних змінах, зростає, формується та розвивається. На думку С. Рубінштейна, акт творчої самостійної діяльності постає як умова, процес і водночас результат особистісного зростання індивіда [8].

Отже, самостійна навчальна діяльність здатна визначити успіх професійного розвитку майбутніх авіафахівців. Саме від

рівня її розвиненості залежить сформованість суб'єктних можливостей курсанта. Прояв самостійності курсантів у навчальній діяльності, їх творча самостійна діяльність є головним чинником ефективного професійного розвитку. За такого підходу результатом самостійної діяльності є не лише виконані навчальні завдання, а й сформовані суб'єктні здібності курсанта, його вміння самостійно вирішувати проблемні ситуації, рефлексувати, самотивувати і саморегулювати власні дії, і таким чином збагачувати індивідуальний досвід професійного зростання. Для цього необхідно забезпечити відповідні педагогічні умови, що сприятимуть самостійній навчальній діяльності майбутніх авіафахівців. На нашу думку, її результативність можна забезпечити шляхом адекватної адаптації навчального навантаження до індивідуальних особливостей курсантів і формування індивідуального алгоритму самостійної навчальної діяльності.

Сучасне тлумачення поняття «самостійність», наведене у педагогічному словнику, зводиться до того, що ця якість – «одна з провідних якостей особистості, яка виражається в умінні поставити певну мету, наполегливо досягати її виконання власними зусиллями, відповідально ставитися до власної діяльності, діяти при цьому свідомо та виявляти ініціативу не лише у знайомій ситуації, але й у нових умовах, які вимагають прийняття нестандартних рішень».

Самостійність як інтегративну якість особистості визначає Г. Селевко [9]. Він вважає, що самостійність характеризує рівень умінь особи регулювати власні стосунки з навколишнім світом і собою. Самостійність – це важливий показник урівноваженості, гармонії людини з довкіллям, що визначає спосіб її життя. Чим вищий рівень самостійності, тим інтенсивніше здійснюються процеси навчання і виховання, а також процес засвоєння власного досвіду та досвіду інших. Д. Дубравська [3] вважає, що самостійною варто вважати людину, якій притаманна сильна воля. Вольовий акт містить декілька етапів, які здійснюються людиною з власної волі. Водночас, автор наголошує, що самостійність не є вольовою властивістю у «чистому вигляді». У ній відбиваються етичні, інтелектуальні та емоційні особливості, а також особливості самосвідомості особистості.

Аналіз психолого-педагогічних робіт дає підстави зупинитися на поглядах тих науковців, які спрямовують авторське бачення цієї проблеми у русі нашого дослідження. Так, В. Козаков вважає, що формування

самостійності як моральної якості особистості є головною умовою пізнавальної діяльності [5, с. 14]. На думку Є. Крюкова, самостійність характеризується: діями, які визначають власні ролі та статус особистості, її функції в соціумі; оцінкою особою власних досягнень; проявами критичного мислення щодо ціннісного змісту досвіду, який набувається в навчальній діяльності, власними ціннісними орієнтирами; актуалізацією сенсів; рефлексією власної діяльності, власних логічних предметних компонентів та емоційних станів; визначенням власних життєвих проблем і прийняттям відповідальності за їх рішення, формуванням і перевіркою власної життєвої програми; забезпеченням автономності і стійкості свого внутрішнього світу.

Такого висновку доходять О. Корсакова, М. Круть, Г. Ламекіна, І. Лернер, В. Лозова, Д. Левітес. Вони розглядають самостійність як властивість особистості, яка визначає не лише ефективність професійного зростання студента, але й відображає його здатність до саморегуляції навчальної діяльності. Серед можливих кроків формування самостійності студентів вчені виділяють такі: забезпечення гнучкості навчального процесу шляхом варіативності вивчення змісту навчальних дисциплін, методів навчання, форм організації навчальних занять, можливості поетапного руху до вирішення мети проблемної ситуації за індивідуальним алгоритмом і ступенем складності навчального матеріалу, темпом, обсягом і мірою самостійності у вивченні предмета; активізація навчальної діяльності за рахунок ігрового характеру, діалогу, проектування і моделювання проблемних ситуацій, посилення мотивації і позитивних емоцій в навчальній діяльності; розвиток у студентів рефлексивних умінь, ціннісних орієнтацій у навчальній діяльності.

У зарубіжній педагогіці проблема розвитку самостійності студентів стала предметом дослідження у межах особистісно орієнтованої освіти, що отримала поширення в Європі та США. Науковці обґрунтовують необхідність повної самостійності та автономності студентів у навчальній діяльності. Так, аналіз наукових праць Л. Дікінсона [13] і Х. Холека [16] дозволяє усвідомити повноту поняття «автономність» студента в навчальній діяльності. Згідно з їхніми поглядами, автономність – це здатність студента керувати власним навчальним процесом, ця здатність передбачає прийняття відповідальності за рішення щодо всіх аспектів навчального процесу (визначення мети, завдань і вибору способів їх досягнення), а також проведення моніторингу

та оцінки досягнутих результатів. Л. Маріані [15] розглядає автономність і залежність ортогонально з поняттями «складне завдання, виклик» (challenge) і «підтримка» (support) студентів зі сторони викладачів. Викладач-facilitator, викладач-counsellor виконують функцію ініціатора знань, стратега в навчанні та технологічно допомагають студентам у самостійній навчальній діяльності.

Ф. Бенсон і П. Воллер [14] визначили характерні риси самостійного студента: новий психологічний статус, нове розуміння відповідальності за власні результати навчальної діяльності; внутрішня і зовнішня мотивація до навчальної діяльності; самодостатність і впевненість; метакогнітивні вміння; готовність до самозмін; самостійність і незалежність; активність; здатність до спілкування і співпраці.

Отже, переважна більшість сучасних дослідників визначають самостійність студентів у навчально-пізнавальній діяльності як якість, властивість особистості, яку вона використовує як інструментарій для досягнення певної навчально-пізнавальної мети, і яку необхідно цілеспрямовано формувати. Самостійність, таким чином, є і результатом цієї діяльності. Здатність особи виявляти самостійність в навчальній самостійній діяльності для власного саморозвитку є важливим аргументом, оскільки через самостійність майбутніх авіафахівців можливо активізувати механізми професійного саморозвитку.

Окремі вчені розглядають самостійність особистості як умову і результат здійснення самостійної роботи і самостійних розумових актів, як умову підвищення якості професійної освіти. Так, І. Зоренко [4] вважає самостійною таку навчально-пізнавальну діяльність, яка детермінується цілями, усвідомленими учнями, визначеними мотивами й реалізується за допомогою самостійних дій, які вимагають розумових, вольових чи фізичних зусиль і завершуються конкретними результатами [4, с. 12]. «Самостійна робота – це специфічний вид діяльності учіння, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта навчання, а формування його вмінь, знань та навичок здійснюється опосередковано через зміст та методи усіх видів занять», – стверджує В. Козаков [5, с. 14].

Аналіз наукових праць засвідчив, що самостійна робота студента є рушійною силою навчального процесу за умови раціонального планування, організаційної та методичної спрямованості, свідомого засвоєння знань на всіх стадіях, оволодіння відповідними навичками і вміннями. Вона

завершується у вигляді результатів, які можна перевірити і відповідно оцінити. Реалізація цієї умови в нашому дослідженні буде сприяти формуванню професійних умінь та суб'єктних спроможностей майбутніх авіафахівців у навчальній діяльності, що, у підсумку, забезпечить їхній професійний саморозвиток.

У психології самостійність пов'язують із суб'єктною активністю. У працях К. Абульханової-Славської, І. Беха, С. Максименко, Л. Рубінштейна, І. Фруміна та Б. Ельконіна, Д. Фельдштейна самостійність постає інтегрованою властивістю особистості – її суб'єктністю, тобто пов'язаною з активною роботою волі, відчуттів, виробленням цілісного світогляду, що вимагає великої внутрішньої роботи. Активність розглядається на двох рівнях. На першому рівні активність характеризує суб'єкта конкретної діяльності, де самостійність особистості формується в процесі становлення і розвитку власне діяльності. На другому рівні активність є особистісним новоутворенням, що пов'язане з життєвим шляхом людини. Ця активність є цілісним способом відображення, самовиявлення і здійснення життєвих потреб людини. Вона інтегрує всю психічну структуру особистості, забезпечує їй можливості для структурування власної життєдіяльності, передбачає ініціативність і відповідальність. Відповідно діяльність особистості має складну архітектуру як за структурою, так і за підходами, а самостійність визначається авторською, особистісною.

Самостійність особистості як у першому, так і в другому випадку є похідною від суб'єктного досвіду. Цей досвід, як зазначає В. Серіков, сформувався в онтогенезі «із досвіду самоорганізації людини, її рефлексії та власних дій і переживань» [11, с. 20]. Згідно з В. Петровським [7], суб'єкт містить джерело свого існування – здатність до саморуху, під час якого особистість саморозвивається. Автор виокремлює чотири характеристики суб'єкта: суб'єкт – це цілеспрямована істота; суб'єкт – це істота, що рефлексує, це власник свого образу; суб'єкт – це вільна істота; суб'єкт – це істота, що розвивається.

Під суб'єктністю В. Татенко [12] розуміє «схильність особистості до відтворення, створення себе у відповідних, а часом і в несприятливих умовах. Це поняття наголошує, насамперед, на активності людини як суб'єкта і розкривається в таких якостях – вільний, самостійний, автономний, ініціативний, творчий, оригінальний» [12, с. 224]. Механізмом становлення самос-

тійності особистості є трансценденція як життєвий вчинок виходу за свої природні, соціальні й психологічні межі. На думку автора, саме у такий спосіб людина як суб'єкт вчинку включається в детермінаційно-причинний процес саморуху, саморозвитку буття, набуваючи таким чином трансцендентних визначень і ознак [12, с. 413]. В. Татенко наголошує, що психологія вчинку суб'єкта вказує на самостійність як процес свідомий, як відповідальне творення індивідом свого життєвого світу і себе в ньому за законами істини, добра, любові й краси [12, с. 424].

Отже, самостійність як інтенція суб'єктності відображає здатність особистості вибудовувати свій внутрішній світ таким чином, щоб особистісні протиріччя і сенси у навчальній самостійній діяльності були провідною рушійною силою професійного саморозвитку. Самостійність виконує функцію самовизначення і самоздійснення вчинку щодо себе самого, як суб'єкта власної Я-системи і як суб'єкта навчальної діяльності. Це важливо, оскільки спрямовує на формування майбутнього авіафахівця як суб'єкта навчальної діяльності, здатного до самоорганізації, саморегуляції власних дій і самотворення власної Я-системи. За такого підходу, самостійність є невід'ємним атрибутом професійного зростання, провідною властивістю суб'єктності майбутнього авіафахівця, що розвивається на основі внутрішньої свободи та відповідальності.

Важливим компонентом прояву самостійності курсанта в навчальній діяльності є саморегуляція. Від сформованості досвіду саморегуляції навчальною діяльністю залежить успішність, надійність і кінцевий результат прояву самостійності особистості. О. Конопкін [6] зазначає, що усі індивідуальні властивості особистості визначаються функціональною сформованістю, динамічними і змістовними характеристиками таких процесів саморегуляції, котрі здійснюються саме суб'єктом навчальної діяльності.

На думку І. Семенова [10], самостійність у процесі саморегуляції є центральним особистісним утворенням. У самостійній навчальній діяльності майбутніх авіафахівців саморегуляція покликана забезпечити виконання поставленої мети на всіх етапах цього процесу. Велике значення мають здатності до саморегуляції на початковому етапі прояву самостійності курсантами у вирішенні проблемних навчальних ситуацій, коли здійснюється самовизначення до проблеми і перші самостійні дії. Особистісні

сенси і переживання, самомотивація як елементи процесу саморегуляції активізують самостійність особи в навчальній діяльності. Самостійність під їх дією стає стійкою, визначеною і цілісною.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Отже, самостійність курсанта в навчальній діяльності – це свідомо упорядкована суб'єктна активність, що спрямована на професійний саморозвиток особистості. Самостійність є важливим чинником професійного саморозвитку майбутнього авіафахівця в навчальній діяльності. Самостійність у навчальній діяльності майбутніх авіафахівців стає ефективною, коли наповнюється суб'єктними цінностями, сенсом і особистісним досвідом та спрямовує їхні зусилля на самотворення власної Я-системи і професійний саморозвиток. За такого розуміння, самостійність допоможе курсантові спрямувати власні зусилля, одержати емоційну підтримку задля більш адекватного сприйняття і розуміння своєї причетності до процесу льотної підготовки, а значить, якісно підвищить рівень професійного саморозвитку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Активность и сознание личности как субъекта деятельности / К. А. Абульханова-Славская // Психология личности в социалистическом обществе : Активность и развитие личности. М. : Наука, 1989. 20 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. СПб. : Питер, 1999. 356 с.
3. Дубравська Д. М. Основи психології: навч. посібник /Д. М. Дубравська. Львів : Світ, 2001. 280 с.
4. Зоренко И. С. Дидактические условия организации самостоятельной учебной работы школьников : дис. канд. пед. наук. Кривой Рог, 1997. 181 с.
5. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учеб. пособие / В. А. Козаков. К. : Вища шк., 1990. 248 с.
6. Конопкин О. А. Стилевые особенности саморегуляции деятельности / О. А. Конопкин, В. И. Моросанова // Вопр.психол. 1989. № 5. С. 18–26.
7. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъектности / В. А. Петровский. Ростов-на-Дону. : Феникс. 1996. 512 с.
8. Рубинштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности / С. Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. 1986. № 4. С. 101–108.

9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. М. : Народное образование, 1998. 256 с.
10. Семенов И. Н. Рефлексия в организации творческого мышления и саморазвития личности / И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов // Вопросы психологии. 1983. № 2. С. 35–42.
11. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. М. : Издательская корпорация «Логос», 1999. 272 с.
12. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении / В. О. Татенко. Киев: «Просвіта», 2005. 404 с.
13. Dickinson L. Self-instruction in language learning. Cambridge University Press, 1987. 200 p.
14. Autonomy and independence in language learning / Edited by Phil Benson and Peter Voller. London and New York : Longman, 1997. 270 p.
15. Mariani L. Teacher support and teacher challenge in promoting learner autonomy // Perspectives, a Journal TESOL-Italy. 1997. Vol. XXIII. № 2. P. 28–36.
16. Holec H. Autonomy in Foreign Language Learning. Oxford: Pergamon, 1981. 87 p.

REFERENCES

1. Abul'hanova-Slavskaya, K. A. (1989). Akty'vnost' y' soznany'e ly'chnosty' kak subyekta deyatel'nosty'. [Activity and consciousness of the individual as a subject of activity]. Moscow.
2. Druzhny'n, V. N. (1999). Psy'hology'ya obshny'h sposobnostej. [Psychology of general capabilities]. St. Petersburg.
3. Dubravs'ka, D. M. (2001). Osnovy' psy'hologiyi. [Bases of psychology]. Lviv.
4. Zorenko, Y'. S. (1997). Dy'dakty'chesky'e uslovy'ya organy'zacy'y' samostoyatel'noj uchebnoj raboty shkol'ny'kov. [Didactic terms of organization of independent educational work of schoolchildren]. Kriviy Rig.
5. Kozakov, V. A. (1990). Samostoyatel'naya rabota studentov y' ee y'nformacy'onno-metody'cheskoe obespecheny'e. [Independent work of students and her informatively-methodical providing]. Kyiv.
6. Konopky'n, O. A. (1989). Sty'levye osobennosty' samoregulyacy'y' deyatel'nosty'. [Stylistic features of self-regulation of activity]. Kyiv.
7. Petrovsky'j, V. A. (1996). Ly'chnost' v psy'hology'y': parady'gma subektnosty'. [Personality is in psychology: paradigm of subject]. Rostov-na-

Donu.

8. Ruby'nshtejn, S. L. (1986). Pry'ncy'p tvorcheskoj samodeyatel'nosty'. [Principle of creative independent action]. Kyiv.
9. Selevko, G. K. (1998). Sovremennye obrazovatel'nye tehnology'. [Modern educational technologies]. Moscow.
10. Semenov, Y'. N. (1983). Refleksy'ya v organy'zacy'y' tvorcheskogo myshleny'ya y' samorazvy'ty'ya ly'chnosty'. [A reflection is in organization of the creative thinking and independent development of personality]. Kyiv.
11. Sery'kov, V. V. (1999). Obrazovany'e y' ly'chnost'. Teory'ya y' prakty'ka proekty'rovany'ya pedagogy'chesky'h sy'stem. [Education and personality. Theory and practice of planning of the pedagogical systems]. Moscow.
12. Tatenko, V. A. (2005). Psy'hology'ya v subektnom y'zmereny'y'. [Psychology is in the subject measuring]. Kyiv.
13. Dickinson, L. (1987). Self-instruction in language learning. Cambridge University Press.
14. Benson, Phil, Voller, Peter (1997). Autonomy and independence in language learning. London and New York.
15. Mariani, L. (1997). Teacher support and teacher challenge in promoting learner autonomy. Italy.
16. Holec, H. (1981). Autonomy in Foreign Language Learning. Oxford.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді у зарубіжних країнах та в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Nataliia Serhiyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the West European countries and Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2021 р.